

Розробка уроку
**«Генріх Гейне – німецький поет-романтик. «Книга
пісень» – видатне явище німецького романтизму»**
(9-й клас)

Учитель світової літератури
Полтавського обласного ліцею-інтернату
для обдарованих дітей із сільської місцевості
при Кременчуцькому педагогічному училищі
ім. А.С.Макаренка
Кущ Олег Миколайович

м. Кременчук
2012 рік

Тема: Генріх Гейне – німецький поет-романтик. «Книга пісень» – видатне явище німецького романтизму

Мета уроку:

- познайомити учнів з життям та творчістю Генріха Гейне; дати загальну характеристику «Книги пісень»; визначити особливості світосприйняття Гейне і місце його творчості Гейне в літературі німецького романтизму;

- розвивати навички роботи з біографічним матеріалом і навички аналізу поетичних творів;

- виховувати інтерес до літератури романтизму, активну життєву позицію.

Тип уроку: комбінований урок.

Обладнання: комп'ютер та мультимедійний екран, тексти творів Г. Гейне, картки із завданнями.

Хід уроку

I. Організаційний момент. Повідомлення теми та мети уроку

II. Актуалізація опорних знань. Поняття про романтизм

1. Історичні передумови виникнення романтизму.

2. Особливості мистецтва романтизму:

- основний конфлікт – конфлікт між ідеалом та дійсністю;
- інтерес до внутрішнього життя людини;
- романтичний герой: незвичайний герой у незвичайних обставинах;
- природа у творах романтиків;
- романтична іронія;
- інтерес романтиків до фольклору.

3. Представники романтизму.

III. Новий матеріал. Два типи романтизму

Романтизм	
Активний	Пасивний
Прогресивний Революційний Громадянський	Консервативний Реакційний Містико-релігійний
Людство ще не зазнало щасливого життя, його «золотий вік» попереду і за нього слід боротися	Найщасливіший період історії – середньовіччя, коли життя було простіше, здоровіше, ближче до природи
Настанова на активну життєву позицію, боротьбу за ідеал	Пошук ідеалу у минулому, у містичній, духовній, релігійній, мистецькій сфері, у звичаях диких та екзотичних народів
Дж. Г. Байрон, Т. Шевченко, К. Рилєєв, М. Лермонтов, А. Міцкевич	В. Жуковський, Ф. Купер, Е. Т. А. Гофман, М. Гоголь

Умовність такого поділу.

Розбіжності в ідейно-творчих настановах: ідейне спрямування діаметрально протилежне, але у способах відтворення дійсності багато спільного.

У творчості деяких письменників прогресивні і консервативні тенденції поєднуються (Гоголь, Гофман).

Проблемне питання:

До якого типу романтизму можна віднести творчість Г. Гейне?

IV. Життєвий шлях Г. Гейне (частина 1)

*** Можливий перегляд відеоролику «Encyclopedia channel» про поета (до 3:50).**

- Народився в Дюссельдорфі 1797 року.
- Історичні умови у Німеччині початку 19 ст.
- Родина. Батько – торговець. Роль матері.
- Гамбург. Соломон Гейне.
- Кохання до Амалії, Терези.
- Навчання в університетах (Бонн, Геттінген, Берлін).
- 1821 р. – перша збірка. Слава «сміливого поета». Шукає посади. За Гейне стежить поліція, йому загрожує в'язниця. Знайомиться з видатними людьми свого часу (Гегель, Тютчев).

V. Збірка «Книга пісень» (1827 р.) Загальна характеристика

Вірші: 1816-1827 рр. Світова слава. Це не було механічним об'єднанням створених раніше циклів. Частину віршів поет вилучив, написав нові. Він так розмістив матеріал, що вийшов продуманий, побудований за чітким планом твір про трагедію закоханого юнака, якому дівчина не відповідає взаємністю.

Сама назва збірки нічого вам не нагадує? (Петрарка «Канцоньєре»).

5 частин (215 віршів). Вірші, в основному були нав'язні нерозділеним коханням поета до кузини Амалії, а згодом до її сестри Терези. Але у книзі ця історія виходить далеко за біографічні межі.

«КП» часто називають романом у віршах: не тільки тому, що у ній зображений «роман» нерозділеного кохання, але й тому, що збірка в цілому – поетична історія духовних шукань героя-романтика, самотнього й невлаштованого як у коханні, так і у соціальному житті.

Цей мотив можна побачити у вірші «Недавно в сні я бачив ліліпута...» («Мне снился франтик...»)

Виразне читання поезії

Ліліпут, франтик – уособлює філістерський світ (можна пригадати крихітку Цахеса).

Цикл «Страждання юності».

Поет живе у світі дивних сновидінь. Кожний вірш розділу – це опис тяжкого сну, видінь, що відвідують поета. Усні він бачить «її» – невірну кохану, втрачену назавжди. Буває на її весіллі з іншим.

У «Юнацьких стражданнях» кохана зображена як романтична мрія, нестерпне чекання, химерне сновидіння. Як і властиво сну, “картини” розірвані,

а їхній порядок сплутаний. Образ коханої, що з'являється поетові уві сні, сповнює його серце не щастям та радістю, а гострою тривогою і щемливим сумом. Він бачить її то на балу в сатани, то в образі чужої нареченої під вінцем. Своєю красою вона пориває його до пекла, мучить кокетуванням і зрадами. Даремно чекає поет на зустріч з коханою весь день. Нарешті митець залишає місто, щоб розірвати зачароване коло. Поету ненависне “порядне товариство”, де всі зневажають його.

VI. Аналіз поезій

1. Цикл «Ліричне інтермецо».

Словникова робота.

Інтермецо – невелика музична п'єса, яку виконує оркестр між окремими номерами опери, а також самостійна музична п'єса.

Виразне читання поезії «Як в травні місяці сади...»

Перший вірш «Ліричного інтермецо» — зав'язка — говорить про те, що в «травні місяці» поет закохався й освідчився «їй» у коханні. Поет описує блаженний стан закоханості.

Поезії з розділу “Ліричне інтермецо” витримані в м'яких ліричних тонах. Вони завжди привертали увагу композиторів – Р. Шумана, П. Чайковського та ін., бо тут багато музики, гармонії в самому вірші. Як справжня пісня мінорної тональності звучить, наприклад, вірш “Чому троянди, немов неживі...»

Виразне читання поезії «Чому троянди немов неживі...»

Запитання та завдання:

- Визначте тему (*Нерозділене кохання*).

- Який прийом застосовує автор у побудові? (*Анафора (єдинопочаток)*).

Риторичне повторення).

- Яку роль відіграють образи природи? (*Відтворюють стан душі ліричного героя*).

У “Ліричному інтермецо” Гейне свої почуття виражає через образи природи – ніжної, лагідної, спокійної. Іноді символіка природи набуває драматичного характеру. Таким є символічний вірш про кедр, що росте на засніженій вершині. З південною пальмою зустрінися йому ніколи не вдасться.

Виразне читання поезії «Самотній кедр на стромині...» («На севері диком...»)

Лермонтов намагається передати думку про самотність людського існування взагалі, а не тільки гіркоту нерозділеного кохання. (Картина Івана Шишкіна).

Цикл “Знову на батьківщині”.

Цикл “Знову на батьківщині” – та ж історія нещасливого кохання: поет розказує про пережиту ним недавно трагедію. За жанром цикл найближчий до “твору мандрів”. Поет подорожує, зустрічається з сім'єю своєї коханої, повертається в рідне місто, де пережив любовну драму, і в його душі оживають спогади про душевні муки. Минуле хвилює поета, але змушує швидко осмислити його, ніж пережити знову. Ліричний герой дивиться на минуле очима досвідченої людини. Юнацькі страждання близькі йому як спогад. До циклу включено відомий ліричний вірш, присвячений казковій рейнській

красуні Лорелеї. Мотив цей введений у німецьку романтичну поезію за зразком народних легенд К. Brentano і підхоплений багатьма поетами (Ейхендорф, Лебен, Зимрок). У Гейне, як і в попередників, Лорелея – втілення згубних чарів кохання. Але міф про неї для поета – лише “казка стара”. Вже у першій строфі постає сам поет з його смутком, він намагається збагнути незрозумілу йому причину такого настрою:

Виразне читання поезії «Не знаю, що стало зо мною...»

Запитання та завдання:

- Як у вірші відобразилося захоплення Гейне фольклором? (*Сюжет і стиль фольклорні. Манера народної пісні*).

- У чому символічність образу? (*Символ фатального кохання*).

Лорелея – одна зі скель на Рейні і «дух скелі» – сирена, яка приворожувала плавців, а потім призводила їх до загибелі.

Розмова про Лорелею, прекрасну чарівницю, яка з’являлася на високій скелі над Рейном і своїм звабливим співом занапащала тих, хто плыв по річці, розпочинається лише з другої строфи. Гейне, таким чином, переключив відомий мотив у глибинно ліричний план, у нього він стає метафорою, що передає душевний стан поета його відчуття, породжені казковим образом.

Нерозділене кохання – наскрізна тема книги. Схожість між ліричним героєм і автором очевидна. Обом їм тісно й задушно у цьому світі. Обое прагнули б боротися, але відчувають неможливість, безнадійність. Залишається лише кохання, але у цьому світі любов – трагедія.

Виразне читання поезії «Кохав дівчину хлопець...»

Стара історія. Собі і всім жертвам нерозділеного кохання Гейне дає пораду: забути її і покохати іншу. Але якщо ситуація повторюється, тоді єдине, що залишається: посміятися над собою.

Виразне читання поезії «Вперше може нещасливо...»

Виразне читання поезії «Друже мій, ти закохавсь...»

Виразне читання поезії «Коли розлучаються двоє...»

Виразне читання поезії «Вмирають люди, і роки...»

Виразне читання поезії «Хотів би я слово єдине...»

Виразне читання поезії «Вечірні промені ясні...»

Цикл «Північне море».

Дедалі більше віршів дістають знамениту гейнівську кінцівку: поет говорить про щось піднесене, романтичне, урочисте – і раптом опускає читача на землю, до тверезої буденної прози. Особливо часто такі кінцівки трапляються в останній частині «Північне море», вірші якої написані в особливій оригінальній манері – без рими, без певного ритму, рядками різної довжини, що створює враження рокоту морських хвиль. У вірші «Морський привид» поет розповідає про те, як він, їдучи кораблем, схилився над водою і побачив на морському дні прекрасне місто з вежами, церквами, широкими вулицями, де гуляють прекрасні дівчата. Бачить він і свою кохану, бліду й засмучену. Поет хоче кинутися до неї, але...

Виразне читання уривку з поезії «Морська примара»

Такі художні прийоми були свідомо спрямовані проти песимістичної, тужливої літератури романтизму.

VII. Вирішення проблемного питання. Метод «прес»

В «КП» є чимало віршів, у яких гостро критикується сучасна поетові дійсність – міщанство, аристократія, церква, реакційне мистецтво.

Гейне не шукає жалю, він готовий дійти до останньої грані – продати душу дияволу, пожертвувати «вічним блаженством», йому не потрібен спокій ані на землі, ані в потойбічному світі. Ніде поет не бачить світлого начала. Навкруги безпробудна темрява. (Незадоволення дійсністю).

Що протиставляє дійсності? (Кохання, світ фантазії, уяви. Але кохання – рокова сила, що стоїть над людьми).

Об'єднавшись у дві групи, спробуйте виконати такі завдання.

1. Доведіть, що творчість Генріха Гейне є яскравим прикладом романтизму у літературі.

Можливі приклади:

Творчість Генріха Гейне є яскравим прикладом романтизму у літературі, тому що...

основним конфліктом у віршах Гейне є протиріччя... (між ідеалом та дійсністю)

ліричний герой Гейне втілює характерні риси романтичного героя, а саме: (неординарність, несхожість на обивателів (філістерів), знаходиться у гострому протистоянні з оточенням, суспільством...)

важливу роль у віршах поета відіграє природа, наприклад:... («Чому троянди немов неживі...», «Самотній кедр на стромині...»)

також у творчості Гейне наявні фольклорні мотиви, зокрема... («Чому троянди немов неживі...», «Не знаю, що стало зо мною...»)

присутня у поезіях також романтична іронія... («Кохав дівчину хлопець...», «Вперше може нещасливо...», «Друже мій, ти закохавсь...», «Морська примара»; іронічне сприйняття дійсності, а також самоіронія)

2. Так до якого типу романтизму можна віднести творчість Гейне?

Варіанти аргументів:

Активний: за активну громадянську позицію (викривання соціальної несправедливості, критику церкви, аристократії) поета переслідували на батьківщині; вітав Липневу революцію у Франції; вірив у невмирущість кохання; не намагається втекти від реального життя у світ фантастики, містики.

Пасивний: не бачив шляхів подолання трагічної самотності людини, на шляху закоханого ще й соціальна нерівність, показував приреченість романтика у світі філістерів, фатальну сутність кохання; не бачив можливості втілення мрій, ідеалу у сучасній йому дійсності; не закликав до боротьби.

VIII. Життєвий шлях Г. Гейне (частина 2)

*** Можливий перегляд відеоролику «Encyclopedia channel» про поета (з 3:50 до кінця).**

- 1830 р. – палко вітає Липневу революцію у Франції.

- Наступного року покидає батьківщину, оселяється у Парижі.

- Знайомиться з багатьма видатними людьми свого часу (Жорж Санд, Бальзак, Дюма, Шопен).

- Одруження з Матильдою.

- Хвороба. Останній вихід з дому. Останні 8 років.

Основні твори: «Книга пісень», «Подорожні картини», «Німеччина. Зимова казка», «Сілезькі ткачі», «Романцери».

IX. Музичні інтерпретації творів Гейне

X. Підсумки

XI. Д/з. 1. Підготуватися до виразного читання напам'ять поезії «Не знаю, що стало зо мною...».

2. Опрацювати матеріал підручника: С. 202-213.

Список літератури

1. Гейне, Генріх. Твори : пер. з нім. – Київ: Молодь, 1974. – 320 с.

2. Ковбасенко Ю. І. Зарубіжна література: підручн. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. – К.: Грамота, 2009. — 304 с.

3. Назарець В.М. Зарубіжна література: підручник для 9 класу загальноосвітніх закладів. – К: Вежа, 2009. – 336 с.

4. Шалагінов Б. Б. Зарубіжна література: хрестоматія для 9 класу. – К.: Вежа, 2005. – 432с.